

SESJA DOKTORANCKA

Językoznawcze Studia Doktoranckie

21 kwietnia (sobota) 2018 r.

Instytut Języka Polskiego PAN

Kraków, al. Mickiewicza 31

sala konferencyjna (I piętro)

10⁰⁰ – Otwarcie Sesji doktoranckiej – dr hab. Bogumił Ostrowski,
prof. IJP PAN – kierownik Językoznawczych Studiów
Doktoranckich

SEKCJA I: Socjolekty, dialekty i korpusy

10¹⁰ – 11²⁵ (wystąpienia do 15 min)

Prowadzenie – Małgorzata Czachor, Wojciech Łukasik

Krystian Pilch, *O elementach grzeczności językowej w gwarze
orawskiej*

Magdalena Kądzioła, *Zdania pytające w (pół)spontanicznych
wypowiedziach – analiza ilościowa
i jakościowa na małym korpusie nagrań*

Jędrzej Kogut, *Translationese w tekstach literackich tłumaczonych
z języka angielskiego i hiszpańskiego*

Joanna Byszuk, *Czy istnieje wspólny język programistów? Metody
klasyfikacji nadzorowanej i semantyki
dystrybucyjnej a badanie korpusu socjolektów*

Agnieszka Kochańska, *Tendencje językowe obecne w socjolekcie
polskich graczy (na przykładzie gier wideo
Heroes of the Storm i serii Diablo)*

11²⁵ – 11⁴⁰ – Dyskusja

11⁴⁰ – 11⁵⁵ – Przerwa

SEKCJA II: Gramatyka i korpusy

11⁵⁵ – 12⁵⁵ (wystąpienia do 15 min)

Prowadzenie – Krystian Pilch

Barbara Pukalska, *Słów kilka o składni w gwarze spiskiej*

Jarosław Foltman, *Wariantywność form dopełniacza liczby mnogiej
rzeczowników. Analiza korpusowa*

Małgorzata Czachor, *Imiesłów przysłówkowy współczesny
a przyczynowość*

Aleksandra Wierzbicka, *Potęga dziesiątki, czyli o składni
liczebników sto, tysiąc, milion
w językach polskim i hebrajskim*

12⁵⁵ – 13¹⁰ – Dyskusja

13¹⁰ – 13²⁵ – Przerwa

SEKCJA III: *Badania historyczne i interdyscyplinarne*

13²⁵ – 14²⁵ (wystąpienia do 15 min)

Prowadzenie – Magdalena Kądzioła, Wiktor Darasz

Jan Winkowski, *Czego lingwistyka może dowiedzieć się z chemii?*

Paweł Janczulewicz, *Do genezy heteroklizy połabskiej: Nsg. *-a vs. Npl. *-ъvy*

Iwona Krawczyk, *Typologia opisów chorób w Kronikach Jana Długosza*

Małgorzata Grochowina, *Negatywny transfer językowy w zakresie leksyki u osób rosyjskojęzycznych uczących się języka polskiego jako obcego*

14²⁵ – 14⁴⁰ – Dyskusja

14⁴⁰ – 14⁵⁵ – Przerwa

SEKCJA IV: *Semantyka i leksyka*

14⁵⁵ – 15⁵⁵ (wystąpienia do 15 min)

Prowadzenie – Barbara Pukalska, Iwona Krawczyk

Emanuel Modrzejewski, *Nazwy feminatywne w Elektronicznym korpusie tekstów polskich z XVII i XVIII w. (do roku 1772)*

Maria Bugajska, *Polska ekwiwalencja w Leksykonie supaskim z 1722 roku a leksykon Beryndy*

Wojciech Łukasik, *Filozofia i mitologia – nietzscheanizmy w literaturze Młodej Polski*

Wiktor Darasz, *Leksyka akwatywna w poezji Oldřicha Vyhlídala*

15⁵⁵ – 16¹⁰ – Dyskusja

16¹⁰ – Podsumowanie Sesji doktoranckiej – dr Emil Popławski – sekretarz naukowy Językoznawczych Studiów Doktoranckich

STRESZCZENIA WYSTĄPIEŃ

Krystian Pilch, *O elementach grzeczności językowej w gwarze orawskiej*

Referat pokrótce omawia elementy grzeczności językowej spotykane w gwarze orawskiej. Podstawą materiałową są wywiady z 36 mieszkańcami gminy Lipnica Wielka. Udzielili oni odpowiedzi między innymi na następujące tematy związane z etykietą językową – pozdrowienia (zwrot i odpowiedź) oraz formy adresatywne. W pierwszej części omówione są najczęściej używane powitania i ich odniesienie do teorii grzeczności językowej. Kolejną część stanowi prezentacja zwrotów używanych do osób bliskich i obcych, na tle języka literackiego. Na końcu przedstawione są ogólne wnioski dotyczące grzeczności w gwarze orawskiej i perspektywy dalszych badań.

Magdalena Kądzioła, *Zdania pytające w (pół)spontanicznych wypowiedziach – analiza ilościowa i jakościowa na małym korpusie nagrań*

Podstawę do przeprowadzenia analizy stanowi niewielki zbiór tekstów, na który składają się wypowiedzi kilkunastu mówców udostępniających swoje nagrania w serwisie internetowym YouTube.com. Nagrania zostały wybrane na podstawie cech mówców: płci, wieku, wykształcenia (mężczyźni w wieku 30–45 lat z wyższym wykształceniem) i czasu trwania (około 60 minut każde), a następnie podzielone na trzy grupy tematyczne: coaching/motywacja, wykłady akademickie z zakresu nauk humanistycznych i poradniki/varia. Mikrokorpus przygotowano tak, by dało się przeprowadzić testy na autorstwo w zamkniętym zbiorze (dla systemu komputerowego każda z klas liczy 5, a nie 4 mówców). Poza ilościowymi badaniami typowymi dla stylometrii skupiono się na poszukiwaniu i testowaniu możliwych znaczników stylu poszczególnych mówców. W związku z tym zwrócono uwagę na zdania pytające pojawiające się we wszystkich (pół)spontanicznych wypowiedziach w korpusie. Głównym celem analizy jest zatem ustalenie, czy częstotliwość i sposób formułowania pytań – w tej szczególnej sytuacji komunikacyjnej, kiedy słuchacz/adresat pozostaje dla mówcy/nadawcy anonimowy – mogą być charakterystyczne dla danego mówcy lub (przynajmniej) danej klasy tematycznej. Automatycznie wyekstrahowane pytania zbadano na poziomie składniowym, semantyczno-leksykalnym i funkcjonalnym. Uzyskane wnioski pozwolą na wyznaczenie kierunku dalszych badań w zakresie stylometrii języka mówionego.

Jędrzej Kogut, *Translationese w tekstach literackich tłumaczonych z języka angielskiego i hiszpańskiego*

Celem wystąpienia będzie prezentacja stylometrycznej analizy tłumaczeń tekstów literackich pod kątem występowania zjawiska translationese. W pierwszej kolejności przedstawione zostaną wyniki badań nad korpusami

tekstów tłumaczonych na polski z angielskiego i hiszpańskiego. Poza prezentacją wyników, omówione zostaną możliwe przyczyny występowania translationese i jego skala w zależności od pary językowej oraz możliwe zastosowania algorytmów rozróżniających teksty pisane spontanicznie w danym języku od tekstów tłumaczonych.

Joanna Byszek, *Czy istnieje wspólny język programistów? Metody klasyfikacji nadzorowanej i semantyki dystrybucyjnej a badanie korpusu socjolektów*

Żargony zawodowe są popularnym obiektem badań, podejmowanych zarówno z wykorzystaniem metod jakościowych, jak i ilościowych. Niniejsze wystąpienie wpisuje się w ten nurt, stanowiąc jednocześnie przyczynek do wypracowania metod ilościowych, służących do badania zmian językowych.

W prezentowanym przeze mnie wystąpieniu przedstawię wyniki badań nad żargonem zawodowym programistów. Przeprowadzony eksperyment miał na celu wykazanie zróżnicowania językowego i stylistycznego tekstów zgrupowanych według podobnej tematyki, adresata i celu, jakiemu służy dana wypowiedź. Można by przypuszczać, że zróżnicowanie w obrębie określonych grup tekstów wynika z wpływu języka ojczystego na cechy wypowiedzi danych grup zawodowych.

Pobocznym celem badania była ewaluacja możliwości zastosowania metod klasyfikacji nadzorowanej oraz semantyki dystrybucyjnej do badania zmian językowych w zbiorach jedno- i wielojęzycznych.

W badanym korpusie znalazły się teksty pisane przez programistów pochodzących z Polski oraz krajów anglo-, hiszpańsko- i niemieckojęzycznych. Analiza tekstów koncentrowała się na charakterystyce doboru i użycia słownictwa, ze szczególnym uwzględnieniem przesunięć semantycznych w obrębie stosowanej leksyki.

Podczas swojego wystąpienia przedstawię wyniki badania oraz wnioski dotyczące przydatności wybranych metod, wskazując na ich użyteczność w badaniu zmian w składni i leksyce.

Agnieszka Kochańska, *Tendencje językowe obecne w socjolekcie polskich graczy (na przykładzie gier wideo Heroes of the Storm i serii Diablo)*

W niniejszym wystąpieniu planowanie jest omówienie leksyki charakterystycznej dla polskich użytkowników gier wideo *Heroes of the Storm* i serii *Diablo*. Na tej podstawie zostaną przedstawione tendencje językowe związane z tym socjolektem, tj. tendencja do skrótowości, zapożyczeń (z języka angielskiego), a także neosemantyzacji. Materiał pochodzi z polskich forów internetowych oraz grup facebookowych wymienionych gier.

Barbara Pukalska, *Słów kilka o składni w gwarze spiskiej*

Referat będzie poświęcony wybranym problemom z zakresu podejmowanych w ramach pracy doktorskiej badań nad składnią w gwarze spiskiej. Nakreślony zostanie pokrótce obszar badań, ich cel, jak również narzędzia pracy. Zaprezentowane zostaną wybrane, spotykane w gwarze spiskiej, konstrukcje składniowe (m.in.: specyficzna walencja czasownika, odmienne wymagania składniowe niektórych przyimków, ciekawe przykłady osobliwości składniowych). Referat będzie też znakomitą okazją do podzielenia się niektórymi, pojawiającymi się podczas prac, pytaniami oraz do powiedzenia kilku słów o powstającym w Instytucie Języka Polskiego PAN *Korpusie Spiskim*, którego teksty stanowią podstawę materiałową prowadzonych badań.

Jarosław Foltman, *Wariantywność form dopełniacza liczby mnogiej rzeczowników. Analiza korpusowa*

Jako jeden z podstawowych elementów budujących język – inwentarz form gramatycznych polskich rzeczowników był wielokrotnie opisywany w najrozmaitszych ujęciach. Jednak znaczenie tego zagadnienia oraz bogactwo czynników wpływających na rozbudowywanie zespołu form fleksyjnych wymagało i wciąż wymaga szczegółowych opracowań. Technologie analizy komputerowej, które pojawiają się od kilkudziesięciu lat, w szczególności narzędzia korpusowe, pozwalają spojrzeć na tę kwestię z punktu widzenia niedostępnego jeszcze pod koniec XX wieku.

Wśród paradygmatów deklinacyjnych rzeczowników zwraca uwagę dopełniacz liczby mnogiej. Występuje on bowiem w kilku wariantywnych formach, na których istnienie wpływa kilka czynników, nie tylko słowotwórczych. W przeszłości typ odmiany uzależniony był od czynnika samogłoskowego lub spółgłoskowego kończącego temat. Później ustalili się podział wynikający z rodzaju gramatycznego, co spowodowało, że w jednej klasie deklinacyjnej znalazły się wyrazy wcześniej należące do różnych grup. Równocześnie na przypisany wzorzec deklinacyjny mógł wpływać kontekst występowania danego wyrazu czy używanie go przez zróżnicowanych pochodzeniem lub wykonywanym zawodem użytkowników języka.

Tekst opracowania ma na celu analizę frekwencji występowania poszczególnych wariantów fleksyjnych, charakterystycznych dla danych typów deklinacyjnych oraz próbę wyciągnięcia na tej podstawie wniosków o czynnikach wpływających na przeważanie tych czy innych form.

Małgorzata Czachor, *Imiesłów przysłówkowy współczesny a przyczynowość*
Równoważnik zdania oparty na imiesłowie przysłówkowym współczesnym służy – w klasycznym ujęciu – do wyrażenia równoczesności zdarzeń (konieczne jest przy tym uzgodnienie implicytnego agensa z podmiotem zdania nadrzędnego). W niniejszym referacie zostaną omówione przypadki, gdy interpretacja czasowa zdania złożonego z imiesłowowym

równoważnikiem okazuje się być nieadekwatna, a za poprawną należy uznać interpretację przyczynową – będziemy tego dowodzili za pomocą testów bazujących na przekształceniach zdań. Przy pomocy innego testu zbadamy, na ile interpretacja przyczynowa wpisana jest w semantykę konstrukcji imiesłowej, a na ile zależy od znaczenia użytych czasowników (na potrzeby wystąpienia przyjęto, że imiesłów jest formą czasownika). Interpretacja przyczynowa zostanie zaproponowana jako sekundarne znaczenie konstrukcji – żeby wyparła interpretację czasową, muszą zostać spełnione pewne warunki.

Aleksandra Wierzbicka, *Potęga dziesiątki, czyli o składni liczebników sto, tysiąc, milion w językach polskim i hebrajskim*

Celem referatu będzie przedstawienie wyników analizy porównawczej materiału polskiego i hebrajskiego obejmującego przykłady właściwości składniowych fraz rzeczownikowych z liczebnikami *sto*, *tysiąc* i *milion* w zestawieniu z odpowiadającymi im orzeczeniami. Liczebniki w obu językach, zarówno pod względem składni, jak i morfologii, stanowią ciekawy i skomplikowany temat badawczy. Jest to klasa silnie zróżnicowana wewnętrznie – zwłaszcza, jeśli wyróżnić ją na podstawie semantyki. Co więcej, w różnych kontekstach może pojawiać się wariantywność form czy powiązań składniowych w obrębie jednego liczebnika. Przy pomocy analizy właściwości syntaktycznych leksemów wyrażających potęgę liczby 10 postaram się choć częściowo zobrazować złożoność liczebnika w obu językach. Porównanie ich zaś może okazać się przydatne w dydaktyce czy w pracy tłumacza.

Jan Winkowski, *Czego lingwistyka może dowiedzieć się z chemii?*

W naukach chemicznych często używa się podejrzanego komunau, że: *Chemia to język*. Abstrahując od prawdziwości tego stwierdzenia zauważmy, że przedmioty badań tych dwóch dyscyplin możemy reprezentować w podobny sposób. Język rozumiany jako zbiór wyrażen skonstruowany z wyrażen atomowych, przy użyciu pewnych reguł, jest podobny do chemii rozumianej jako zbiór cząsteczek skonstruowanych z innych cząsteczek przy pomocy zbioru reakcji.

Powszechne sposoby reprezentacji cząsteczek chemicznych to grafy i smiley. Smiley to po prostu ciągi znaków, grafy to zbiór wierzchołków i krawędzi między nimi. Trudność polega na jednoznacznym przypisaniu ciągu znaków do grafu – smiley są właśnie jednoznacznym sposobem zapisania cząsteczki w formie ciągu.

W analizie składniowej mamy podobny problem: mianowicie problem dezambiguacji. Mając dany ciąg znaków, jaka jest jego *właściwa* forma gramatyczna? Innym, o wiele bardziej ogólnym, problemem jest: skąd wiemy, które słowo łączy się z którym?

Łącząc te dwa światy, spróbuję pokazać, jak analiza sztucznych języków i ich możliwych przekładów na grafy może wzbogacić nasze rozumienie składni języka naturalnego.

Paweł Janczulewicz, *Do genezy heteroklizy połabskiej: Nsg. *-a vs. Npl.*

**-ъvy*

W szcztątkowych przekazach języka Drzewian połabskich zaświadczone są liczne postaci Npl. na -voi < *-ъvy od rzeczowników, które w Nsg. pokazują zakończenie -o/-ă < *-a, np. *rōzgā/rōzgo* ‘gałąź; pręt do bicia, różga’ : *rōzgvoi* ‘gałęzie, pręty’, *blāχă* ‘pchła’ : *blāχvoi* ‘pchły’. Zakończenie Npl. najczęściej tłumaczy się przeniesieniem go z rzeczowników kontynuujących dawne tematy na *-ū, które charakteryzowały się w połabskim dużą (w porównaniu z innymi językami słowiańskimi) produktywnością. W referacie chciałbym zaproponować odmienne rozwiązanie, zakładające, że pod zakończeniem Nsg. -o/-ă < *-a kryje się sufiks *-ъva, w którym segment labialny w określonym kontekście lewostronnym zanika przed samogłoską zaokrągloną pochodzącą z dawnego *-a.

Iwona Krawczyk, *Typologia opisów chorób w Kronikach Jana Długosza*

Referat, który zamierzam przedstawić, dotyczy typologii opisów rozmaitych chorób i dolegliwości, które odnaleźć można na kartach dwunastu ksiąg *Kronik* Jana Długosza. Nie będzie on sprowadzał się jedynie do prezentacji katalogu nazw jednostek chorobowych – opierając się na tekście oryginalnym, postaram się przybliżyć m.in. etymologię wyodrębnionych terminów medycznych. Podejmę także próbę przedstawienia analizy formalnej nazw konkretnych chorób – stałych fraz i luźniejszych połączeń wyrazowych, mogących uchodzić za najczęstsze i najbardziej charakterystyczne dla języka Długosza. Przedstawię także konstrukcje zdaniowe stosowane przez autora w przypadkach bardziej rozbudowanych opisów dolegliwości.

Małgorzata Grochowska, *Negatywny transfer językowy w zakresie leksyki u osób rosyjskojęzycznych uczących się języka polskiego jako obcego*

W artykule zaprezentowano zjawisko interferencji językowej, ze szczególnym uwzględnieniem transferu negatywnego w zakresie leksyki u osób rosyjskojęzycznych uczących się języka polskiego. Badanie zostało przeprowadzone na podstawie analizy materiału leksykalnego znajdującego się w podręczniku *Polski krok po kroku A1*. W ramach pracy wskazano zagadnienia mogące sprawiać trudności. Po pierwsze, przytoczono leksemy i wyrażenia homonimiczne. Po drugie, zarysowano kwestię odmiennej łączliwości składniowej czasowników. Po trzecie, wyodrębniono rzeczowniki brzmiące podobnie, ale różniące się rodzajem gramatycznym (szczególnie pluralia tantum). Dodatkowo, porównano rzeczowniki odmienne w języku polskim, a nieodmienne w języku rosyjskim. Po analizie materiału

leksykalnego przeprowadzono badanie jakościowe przy użyciu testu gramatycznego, stworzonego ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień podatnych na negatywny transfer językowy.

Emanuel Modrzejewski, *Nazwy feminatywne w Elektronicznym korpusie tekstów polskich z XVII i XVIII w. (do roku 1772)*

W wystąpieniu przedstawię nazwy feminatywne pojawiające się w *Elektronicznym korpusie tekstów polskich z XVII i XVIII w. (do roku 1772)* ze szczególnym uwzględnieniem nazw mogących budzić sprzeciw współczesnych użytkowników języka polskiego. Nazwy te zaprezentowane zostaną na tle danych zawartych w słownikach omawianej epoki i współczesnych.

Maria Bugajska, *Polska ekwiwalencja w Leksykonie supraskim z 1722 roku a leksykon Beryndy*

Język cerkiewnosłowiański jest językiem liturgii prawosławnej i greckokatolickiej. Unia lubelska i powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów w 1569 roku sprawiły, że nasiliły się kontakty wyznawców obrządków wschodnich i rzymskokatolickiego, a w wyniku tego – języków cerkiewnosłowiańskiego i polskiego. Stąd wynikała potrzeba tworzenia słowników tych języków.

Anonimowy *Leksykon supraski* jest pierwszym drukowanym słownikiem cerkiewnosłowiańsko-polskim wydany w Supraślu w 1722 roku. Badacze nie mają wątpliwości, że głównym źródłem *Leksykonu supraskiego* był dyferencyjny leksykon cerkiewnosłowiańsko-ruski Beryndy z 1627 roku, przy czym trwają spory, czy polski słownik jest dokładną czy kreatywną kopią ruskiego.

Zestawienie polskich ekwiwalentów z *Leksykonu supraskiego* z ruskimi z leksykonu Beryndy pozwoli dostrzec podobieństwa i różnice między oboma słownikami oraz to, jak kultura i religia wpływają na odmienne potrzeby definiowania wyrazów.

Wojciech Łukasik, *Filozofia i mitologia – nietzscheanizmy w literaturze Młodej Polski*

W wystąpieniu zamierzam przedstawić dalszy ciąg rozważań nad rolą filozofii Fryderyka Nietzschego w literaturze młodopolskiej. Opiszę wspólne źródła literatury *końca wieku* i filozofii nietzscheańskiej – zjawiska zachodzące w kulturze europejskiej na przełomie wieków XIX i XX, jako podstawę rozważań nad naturą historii, wiecznym powrotem oraz archetypami. Zwrócę uwagę na rozkład starych systemów społecznych i filozoficznych oraz jego odzwierciedlenie w literaturze, porównując przełom naukowy, jakim było powstanie teorii ewolucji w XIX wieku, z przekształceniem się mitologii w filozofię, w okresie przedsokratejskim starożytnej Grecji.

Następnie zamierzam skupić się na konkretnych przykładach symboli mitologicznych, zwłaszcza pojawiających się w *Tako rzecze Zaratustra*, i porównać je z wystąpieniami podobnych obrazów (zwierzęta, pory roku, drzewa) w literaturze młodopolskiej. Tym razem przyjrę się przede wszystkim zwierzętom, które już w mitologii antycznej odgrywały ważną rolę jako symbole lub wcielenia bogów, a w *Tako rzecze Zaratustra* były swobodnie reinterpretowane przez Nietzschego jako reprezentacje jego własnych przemyśleń, niekoniecznie zgodnych, a czasami wręcz przeciwnych tradycyjnej symbolice.

Wiktor Darasz, *Leksyka akwaticzna w poezji Oldřicha Vyhlídala*

Referat poświęcony jest występującemu w liryce czeskiego poety Oldřicha Vyhlídala (1921–1989) słownictwu mieszczącemu się w polu znaczeniowym leksemu *woda*. Celem wystąpienia jest ukazanie konsekwencji, z jaką autor wykorzystuje motywy akwaticzne w budowaniu metafor, porównań i obrazów poetyckich. Stanowi ono próbę precyzyjnego metodologicznie uchwycenia słów kluczowych dzieła poety i zarysowania struktury ich wzajemnych relacji. Materiał został wyekscerpowany z tomików wydawanych przez ponad trzydzieści lat, poczynawszy od debiutanckiego zbioru *Řeka pod okny* z 1956, przez tomik *Hnízda na vodě* z 1959, aż po opublikowany pośmiertnie zbiór *Dny a dna* z 1990 roku. Dane pozyskane z dzieła poety zostały skonfrontowane ze stanowiącymi układ odniesienia utworami innych poetów czeskich aktywnych w wieku XX. Przedstawione zostały na szerszym tle kulturowym. Rozważania o liryce Vyhlídala, który w dalszym ciągu pozostaje autorem nieobecnym w polskim dyskursie krytycznym, zostaną poprzedzone skrótowym przedstawieniem jego biografii. W referacie zostały wykorzystane artykuły badaczy zarówno czeskich, jak i polskich, językoznawców i literaturoznawców.